

İnsani Yardımlar ve Ortadoğu Politikası - Meliha Benli Altunışık

İnsani yardımlar bir süredir Ortadoğu politikasının önemli öğeleri olarak kabul ediliyor. İnsani yardımların bölgedeki ilk yaygın örneği 2019-2022 yılları arasında Covid pandemisinin yoğun döneminde görüldü. Bu dönemde birçok bölge ülkesi, bu yardımları ihtiyaç sahibi ülkelere bölgede faaliyet gösteren az sayıdaki bölgesel kuruluş vasıtasıyla değil, doğrudan iletti. [Covid diplomasisi](#) ya da maske/aşı diplomasisi adı verilen bu yardımlar, bölgede aynı dönemde başlayan normalleşme furyası ile birebir örtüşüyordu. Şimdi Türkiye ve Suriye’de büyük can kaybı ve yıkıma yol açan depremlerden sonra da benzer bir görüntü ortaya çıkıyor. Deprem dolayısıyla yapılan yardımlar yeni normalleşme adımlarını ortaya çıkarırken bir yandan da devam eden süreçleri güçlendirme amacı taşıyor.

Depremlerden sonra Ortadoğu’dan birçok ülke Türkiye’ye yardım yolladı. Bunlar arasında Türkiye’nin yakın döneme kadar oldukça problemlili ilişkileri olan Suudi

Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) de vardı. İkisi de arama kurtarma ekipleri yanında çeşitli malzemeler yolladılar. BAE ayrıca Gaziantep ve Hatay'da sahra hastaneleri kurarak ilişkilerini yenilerde düzelttiği Türkiye'ye yardım etti. Ancak deprem diplomasisi açısından en önemli gelişmelerden biri Türkiye-İsrail ilişkilerinde yaşandı. İsrail'de 2022'nin son günlerinde İsrail'in en sağcı, dolayısıyla Filistin meselesinde en uzlaşmaz ve hatta sadece Filistinlilere değil İsrail vatandaşı olan Filistinli/Arap nüfusa karşı ırkçı politikaları savunan küçük partilerin de yer aldığı bir koalisyon hükümeti kurulmuştu. Binyamin Netanyahu başbakanlığında kurulan bu yeni hükümetin iki ülke ilişkilerini olumsuz etkileyebileceği konuşuluyordu. Bu olasılığı yalanlarcasına Türkiye'de yaşanan depremlerden sonra, İsrail çok kapsamlı bir yardım diplomasisi başlattı ve ilk yardım gönderen ülkelerden biri oldu. İsrail Cumhurbaşkanı ve Başbakanı hayatını kaybedenler için taziye mesajı yayınladılar. İsrail'in "Zeytin Dalı" adını verdiği yardım kapsamında İsrail ordusunun gönderdiği, 150 mühendis, sağlık personeli ve diğer yardım görevlilerinden oluşan yardım ekibi ile İsrail, Azerbaycan'dan sonra en fazla sayıda arama-kurtarma ekibi gönderen ülke oldu. Ayrıca İsrail Kahramanmaraş'ta bir sahra hastanesi kurdu ve bir askeri kargo uçağını da yardımlar için Türkiye'ye [tahsis etti](#). İsrail dışişleri bakanı Eli Cohen Türkiye'yi ziyaret etti. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, İsrail ile ilişkilerde [yeni bir döneme](#) girildiğini belirtti. Bu gelişmeler Türkiye-İsrail normalleşmesinin aktörlerin ötesinde, bu dönemde yapısal nedenlerle gerçekleştiğinin bir göstergesi oldu. Her ne kadar hala kırılğan olsa da iki ülke de bugünün bölgesel konjonktüründe ilişkilerini normalleştirmeye devam etmek istediklerini gösterdiler. Deprem diplomasisi iki ülkede de bu normalleşmenin toplum düzeyine yansıtılmasına yardımcı oldu.

Benzer şekilde deprem diplomasisi Mısır'la ilişkiler açısından da çok önemli oldu. Bu iki ülkeyle ilişkiler daha çok yeni normalleşmeye başlarken, Abdülfettah al-Sisi yönetimi Mısır donanmasına ait bir gemi ile 650 ton yardım malzemesi ve iki kargo uçağı yardım malzemesi gönderdi. Ayrıca Şubat ayının son günü Mısır Dışişleri Bakanı Semih Shukri Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ziyaret on yıl aradan sonra bu düzeyde yapılan ilk ziyaret olarak tarihe geçti. Bundan sonra iki ülke ilişkilerindeki normalleşmenin hız kazanacağı beklenebilir. En önemlisi, bu gelişme bölgesel politikada son yıllarda yaşanan değişimlerin de göstergelerinden biri olarak okunabilir.

Öte yandan, Suriye’de yaşanan deprem de Suriye’deki Esad yönetiminin de yeniden “bölgeye dönmesine” ve bir süredir zaten normalleşmeye başlayan bölgesel ilişkileri ilerletmesine imkân sağlamış oldu. Suriye ile normalleşmenin öncülüğünü yapan ülkelerden biri olan BAE de deprem diplomasisi ile bu ülke ile ilişkilerini pekiştirdi. Suriye’de 2018 yılında büyükelçiliğini tekrar açan Abu Dabi yönetimi, iki ülke ilişkilerini 2022 Mart ayında veliaht Muhammed bin Zayed’in Şam ziyareti ve bunu takip eden Esad’ın [Abu Dabi ziyareti](#) ile pekiştirmişti. Depremden sonra Suriye’ye 100 milyon dolar gıda ve tıbbi yardım ile çadır ve kurtarma ekibi [gönderdi](#). Benzer şekilde Suudi Arabistan da Suriye’ye yardım yolladı. Bu arada Esad Umman’ı ziyaret etti, Tunus yönetimi Suriye ile ilişkilerini normalleştireceğini ilan etti. Ürdün Dışişleri Bakanı’nın Şam ziyareti ve Mısır Cumhurbaşkanı Sisi’nin Esad’ı araması ABD’nin karşı çıkmasına rağmen bu iki ülkenin de Suriye ile normalleşme çabalarına işaret etti. Bütün bu gelişmeler neticesinde, deprem diplomasisinin bir süredir Arap dünyasında devam eden Esad yönetimi ile ilişkileri normalleşme hamlelerini güçlendirdiğini söyleyebiliriz.

Ancak deprem diplomasisi İsrail-Suriye ilişkilerine yansıyamadı. İsrail Başbakanı Netanyahu Suriye’nin İsrail’den deprem için yardım talep ettiğini ve kendisinin de yardım talebini onayladığını açıkladı. Ancak Şam böyle bir taleplerinin olmadığını söyleyerek yardımı reddetti. Bu olayın perde arkası anlaşılacakla beraber bu iki ülke ilişkilerinde deprem diplomasisi sonuç vermedi.

Suriye’deki depremin en önemli özelliği, bu depremin aslında Esad yönetiminin kontrolü altında olmayan ve daha çok muhalif grupların bulunduğu kuzeybatı Suriye’yi vurması oldu. Burası normalde de uluslararası yardımların ulaşmasının zor olduğu bir bölge. Esad yönetimi ve Rusya yıllardır bu bölgelere gidecek yardımların Şam üzerinden yapılmasını zorluyor. Deprem ile birlikte Esad yönetimi bir yandan Birleşmiş Milletler’in yardımlar için Cilvegözü’nün yanısıra Türkiye ile iki sınır kapısının (*Öncüpınar/Bab al-Salam* ve *Çobanbey/Al-Ra’ee*) daha kullanmasına [izin verdi](#). Esad yönetimi bunun karşılığında belli ki uluslararası camiayla da ilişkilerini normalleştirmek ve uluslararası izolasyonu sonlandırmak istiyor. Bu çerçevede, yaptırımların gevşetilmesi ve Suriye’nin yeniden inşası için yatırımların gelmesi, ekonomik açıdan çok zor durumda olan Şam yönetimi için elzem görünüyor. Bu noktada yaşanan deprem Esad’ın bu tür çağrılarını sıklaştırdı. Şam yönetiminin bu amacına ulaşması hala kolay görünmese de

Suriye'nin Arap dünyasına geri dönüşünün hızla gerçekleştiği görünüyor.

Kısacası, tarih boyunca insani yardım hiçbir zaman sadece insani yardım olmadı. Şimdi de Türkiye ve Suriye'yi derinden etkileyen depremlerden sonra yapılan insani yardımlar Ortadoğu politikasının önemli parçası olarak karşımıza çıkıyor.

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Meliha Benli Altunışık, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Ortadoğu'nun uluslararası ilişkileri, Türkiye'nin Ortadoğu politikası, rantiyeye devletler konuları üzerinde çalışmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Meliha Benli Altunışık, 'İnsani Yardımlar ve Ortadoğu Politikası', *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 09 Mart 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/03/09/mb-2/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları

Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.